

רז (סעיף א) [א] בורא נפשות רבות. ופירשו כורא נפשות רבות וחסרונם כמו לחם ומים שאי אפשר להיות בלא הם. ועל כל מה שברא להחיות בהם נפש כל חי, כלומר על מה שבכולם שגם אם לא בראם לא היו חסרים כגון פירות וכיוצא, רק בראם להחיות נפש לתענוג: [ב] בלא שם. לפי שבש"ס דירן [ברכות לו ע"א] אין בו חתימה, ובש"ס דירושלמי [פ"י ה"א] יש בו חתימה, ומספיקא פסק הר"ר יונה נלכ ע"א ד"ה וירושלמי לומר בלא שם:

רח (סעיף א) [א] שהם גפן.

דבקרא כתיב בפרשת (ראה)

[עקב] [דברים ח, ח] ארץ חטה ושעורה וגפן ותאנה ורימון ארץ זית שמן, ודבש הוא דבש תמרים, ולפי שנשתבחה בהן ארץ ישראל קבעו ברכה לאחריה בפני עצמה מעין שלש. ואע"ג דבקרא כתיב אחר ארץ חטה ושעורה ואכלת ושבעת וברכת דמיניה למדו לברך שלש ברכות, מכל מקום כיון שהפסיק הכתוב בין פסוק ארץ חטה ובין ואכלת ושבעת בפסוק ארץ אשר לא במסכנות וגומר, אמרין הפסיק הענין ולא קאי וברכת לברך שלש ברכות אלא על הלחם דסמך ליה: (סעיף ב) [ב] חמשת מיני דגן. והם חיטים ושעורים וכוסמין ושכולת שועל ושיפון וחשובין הן שנשתבחה בהן, אלא שכוסמין הן מיני חיטים

ושכולת שועל ושיפון הם מיני שעורים. עוד יש להם מעלה כי עליהם יחיה האדם, לכן קבעוהו ברכה בפני עצמה בין בראשונה בין באחרונה: [ג] דבש הרבה. הואיל דחשובין לא בטלי: [ד] בטל בתבשיל. דכלל הוא כל שהוא עיקר ועמו טפלה מברך על העיקר, וכיון שלא נתן להכשיר וליהב טעמיה בתבשיל אלא לדבק התבשיל הוי התבשיל עיקר:

עולת תמיד

גם הכא הטעם משום שנשתבחה בהן ארץ ישראל, דחיטה ושעורה האמורים בפסוק הם חמשת מיני דגן, כי בכלל חטה הוא כוסמין כי מין חטה הוא, ושיכולת שועל ושיפון הוא בכלל שעורה כי מין שעורים הוא. והא דחשבו חכמים מיני דגן יותר ממיני פירות, שהרי מיני פירות לא נשתנו ברכתן בברכה ראשונה ובאלו נשתנו גם בברכה ראשונה, משום דיש להם שני מעלות, חדא שנשתבחה בהן ארץ ישראל, ועוד יש להם מעלה כי עליהם יחיה האדם, וגם מצינו דהתורה חלק להם חשיבות משאר מינים לענין אם עשה מהן פת שמברך עליהם ברכת המזון. ומה שכתב אפילו עירב עמהם דבש הרבה יותר מהם. כן כתב שם הרא"ש [פ"י סימן ז] וזה לשונו, שאפילו רובו ממין אחר כיון שעיקרו מחמשת מינים מברך עליו בורא מיני מזונות, משמע מדבריו דוקא אם העיקר מחמשת המינים אבל אם אין העיקר מחמשת המינים מברכין על העיקר, כי כלל גדול כל שהוא עיקר ועמו טפלה מברכין על העיקר ופותר אף הטפלה. אך מדברי הרשב"א [לו ע"ב ד"ה דובשא] לא משמע כן, וזה לשון הרשב"א שם על הא דאמרין דובשא עיקר, פירוש רובו דבש ומיעוטו סולת (ואי נמי) [ואם כן] עיקרו מחמת דבש וסולת להטעמו ולהכשירו [ומכל מקום כיון דסלתו מעורב בו

נחלת צבי
רח [ב] אבל אם וכו'. רמז"ס
נרכות פ"ג ה"ו ולא"ס פ"ו
סימן ז ועור:

דין ברכה אחרונה על הפירות ובו סעיף אחד

א פירות האילן חוץ מחמשת המינים, וכל פירות האדמה וירקות, וכל דבר שאין גידולו מן הארץ, ב ברכה אחרונה שלהם א בורא

נפשות רבות, ואם אכל מכל מינים אלו, מברך לאחר כולם ברכה אחת. וברכה זו חותם בה ב בלא שם, שיחתום כך כרוך חי העולמים.

סימן רח

דין ברכה מעין ג' אחרי ה' (מיני פירות) וה' מיני דגן ובו י"ח סעיפים

א על חמשת המינים א שהם גפן ותאנה ורימון וזית ותמרה, מברך לאחריהם ברכה אחת מעין שלש.

ב [ב] חמשת מיני דגן ששלקן או כתשן ועשה מהם תבשיל, כגון מעשה קדירה הריפות וגרש כרמל ודייסא, אפילו עירב עמהם ג דבש הרבה יותר מהם או מינים אחרים הרבה יותר מהם, מברך עליו בורא מיני מזונות ולבסוף על המחיה, (ב) אבל אם לא נתן הדגן בתבשיל אלא לדבוק ולהקפותו, ד בטל בתבשיל.

ושכולת שועל ושיפון הם מיני שעורים. עוד יש להם מעלה כי עליהם יחיה האדם, לכן קבעוהו ברכה בפני עצמה בין בראשונה בין באחרונה: [ג] דבש הרבה. הואיל דחשובין לא בטלי: [ד] בטל בתבשיל. דכלל הוא כל שהוא עיקר ועמו טפלה מברך על העיקר, וכיון שלא נתן להכשיר וליהב טעמיה בתבשיל אלא לדבק התבשיל הוי התבשיל עיקר:

מפני דמלאך המות מטיל במים סם המות ולא מטעם שיתפרסם שיש מקרה מת, ועיין בכנסת הגדולה מהדורא קמא [נהגות טור סימן ד]:

רז (סעיף א) א ומה שכתב ברכה אחרונה וכו'. וכתב הב"ח [ס"א] דנוסח הברכה על כל מה שבראת, והגורסים ועל בוי"ו טועים הם, וכן כתב מהרש"ל [בכ"אורו לטור]. ודע דשיעור לברך ברכה אחרונה באכילה בכזית ובשתייה כדי רביעית. ואם צריך שלא לשהות בנתיים כדי אכילת פרס איכא פלוגתא בין רבוותא. ועיין בספר כנסת הגדולה מהדורה קמא דמחלק בין ברכת הנהנין לאכילה ביום כיפור לקמן בסיומן תרי"ב, דהתם ביתובי דעתא תליא מלתא וביותר מכדי אכילת פרס לא מתיתבי דעתא, אבל הכא בהנאה תליא כיון שהחזיק נהנה רביעית או כזית גם ביותר מכדי אכילת פרס מצטרף, ולמעשה צ"ע:

רח (סעיף ב) א ומה שכתב על חמשת המינים וכו'. והטעם דקבעו להם ברכה בפני עצמן, משום דחשובים הם שהרי הכתוב מש(ת)בהם ארץ ישראל. ומה שכתב ותמרה. הוא דבש האמור בפסוק, וכוונתו על דבש הזב מהתמרים: (סעיף ג) ב חמשת מיני דגן. גם זה מבואר שם [ברכות מד ע"ב],